

ADATOK AZ EME. TÖRTÉNETÉHEZ

Elnöki megnyitó.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület vándorgyűlésén Marosvásárhelyt 1930. augusztus 28-án tartotta:

Dr. Boros György.

Mélyen tisztelt Diszkozgyűlés!

Tapsolnom kellene örömben, hogy nemes Marosvásárhely város művelt közönségét, rövid hat hét alatt, most másodszer üdvözölhetem elnöki minőségemben. Először a hitélet művelésére épült szép templomban, most az E. M. E. jelen közgyűlésén. De nem teljes az örömem, mert ez a székes Egyesületünk választott elnökét, gr. Wass Béla urat, illeti meg. Őt beteges állapota gátolja a megjelenésben és elnöki tisztje betöltésében. Egyhangulag megválasztott két alelnökünk — mély fájdalomunkra — nem nyerte meg kormányunk előterjesztését a királyi jóváhagyásra. Tehát én, mint Egyesületünk és választmányunk egyik legrégibb tagja, köszöntöm a közgyűlésre összesereglett tagtársakat és a nagybecsű közönséget.

Mínthogy a rendőrhatalom engedélyt megnyertük és Marosvásárhely város szíves meghívását és vendégszeretetét élvezzük, mellőzzük az aggasztó gondokat s irányítsuk figyelmünket azokra a magasztosan szép, az emberi művelődés legfőbb érdekeit szolgáló eszmékre és földadatokra, melyekért az E. M. E. lobogója alatt Erdély legjobbjai lelkesedtek, és áldozni idvezítő gyönyörűségnek tartották.

Ha az E. M. E. multja, s ha az itt oly nagy számmal megjelent fajtestvérek arcáról kisugárzó lélek nem volna kellő bizonyosság, akkor hívatkoznám e kis földrészes ezeréves életére és ujló meggyőződéssel vallanám, hogy Erdélynek olyan egyéni lelke volt, van és lesz, amilyen a földtekén sehol föl nem található. Ennek az erdélyi léleknek az E. M. E. mindig legfőbb exponense volt.

Az a nemzet, amely Körösi Csoma Sándorokat és bölöni Farkas Sándorokat, Bólyaiakat meg Brassaiakat termel, sorsát nem bizza a vak véletlenre. Erdély népe a Kárpátok kis medencéjében megtanulta a sástól, hogy ha látni akar, felül kell emelkednie a bércek és hegyek krlátain. Nem elégedett meg azzal, hogy a maga alapította iskolákba küldheti ifjúságát, hanem nagy bőséggel vándoroltatja őket a művelt nyugat iskoláiba és népei között. Itthon népe veleszületett tehetségeit úgy kimíveli, hogy ne szoruljon idegenre akkor se, ha ekére van szüksége, akkor se, ha templomot akar építeni.

Ez a lelki adottság szolgál magyarázatul ahhoz a világtünetemény-

hez, hogy itt a vallásreform idejében a *hítségabszolutizmust* törvénybe iktatták, s ahhoz is, hogy *Erdély aranykoráról* lehet beszélni.

Az a kétszáz esztendő, amely ilyen fénykévekkel vonul el szemünk előtt, bizonyítja, hogy itt minden készség, minden tehetség megvolt arra, hogy Erdély népe érvényesítse magát a világ nagy versenyében. Az a száz esztendő, amely e kettőre következett az idegen szellem elleni harcban, hol elcsüggedve, hol elernyedve, már-már nem is várta a jobb kort, mely után buzgó imádság epedett százezrek ajakán, hanem a nagyszerű halált, hol a temetkezés fölött egy ország gyászban állt.

De a lélek nem ismer halált. Lám Erdély lelke szárnyára veszi Csoma Sándort és elindítja az ősök után a távoli keletre. Farkas Sándor egy lelkes erdélyi főúrral ráteszi életét egy rozoga vitorlásra, hogy a mívelt nyugatról hozzon új ismereteket hazájának.

Ha a testvér-országot vállalja Széchenyi, hogy ha még nem volt, már legyen, Erdélyünkben megfujja a harsonát a mi Széchenyink, Mikó Imre, mert tudja mit mond a próféta: ha megharsan a kürt a városban, megriad a nép.

Nem a véletlen műve, mt. Díszközgyűlés, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület ma száz éves létezését ünnepelhetné, miután épen száz éve, hogy az Amerikából hazatért Farkas Sándor a Múzeum-Egyesület felállítására tervet készített és indítványt tett.

De az sem volt a véletlen műve, hogy az Erdélyi Országgyűlés már 1841—43. évi ülészakájában kimondotta az Erdélyi Múzeum felállítását, s mégis tíz évet kellett várni, hogy újból megszólaljon a harsona.

Erdély lelke teremtő képességének önmagához méltó eredménye az a fogalom és eszme, melyet a *gróf Mikó Imre* név alá tömörített az eltelt ötven esztendő, azért, hogy Erdélynek Múzeuma, míveltséget kereső népének Egyesülete legyen.

Mint ahogy én az ember egyéni értékét minden fölé emelem, mert a világ szépségét, gazdagságát az Isten teremtő hatalma mellett az emberi lélek alkotó erejének tulajdonítom, e perc hangulatát fölhasználva gróf Mikó Imrét kellene bemutatnom, hadd lássa ebben a viszonylatban mindenki, mit vihet ki nemes szívláng alatt az elszántság hatalma és az ére akarat.

Mikó életének egyik főcéljául tűzte ki a Múzeum megteremtését. Az erdélyi főúr a családi örökség drága kincseit őriző magánvár helyett a nyilvánosság napfényére, összes embertársai oktatására és gyönyörködtetésére kívánta kitárni a magáét és másokét, azt is, amit a föld kebele rejteget, azt is, amit a föld színe termel s a tudás és a művészet öltöztet új alakba.

Nemcsak Mikó Imre, hanem Erdély népének színe-java kívánta és akarta, hogy Erdélynek Múzeuma legyen, „nem költőileg színezett, hanem valódi fényképezett, tanulságos panorámája, az Egyesület múzeuma és tudományos működése által,“ s mégis csak 1859-ben alakult meg.

Mennyi tűz, mennyi nagy akarás, mennyi áldozat egyszerre egy célért! Minden kurián megmozdult valami, de a gróf Kemény József

hagyatéka, egy rendkívül gazdag könyvtár lett 1854-ben az igazi alapvető tőke.

Erdélyért minden! „Az ország lelkesedése kitört és pedig annál hatalmasabban, mennél tovább és mennél erősebben volt lefojtva“ (Az E. M. E. és a Múzeum, írta Kelemen Lajos). Mikó ajándékol adja házat és tíz hold kertjét, melyet Múzeum-kertnek ismertünk.

Marosvásárhely Mikót tiszteletbeli polgárává választja s küldöttsége 1856-ban 4000 frt-tal gyarapítja már is szépen növekedő alapját.

Aki meg akarja fűroszteni lelkét a nagy lelkek megszentelt keresztvizében, lapozzon vissza évkönyveinkben, nézze végig gr. Mikó leveleit és beszédeit és azt a négy napig zajgó és lelkesedő Erdélyt, amely 1859. novemberben együtt volt Kolozsvár redutjában a Múzeum alakuló gyűlésén. Nemcsak Erdély, Magyarország is ott volt lélekben és szólott báró Eötvös József szavaival. Szólottak gyönyörű beszédekben, és mikor sor került arra, hogy milyen nyelvet használjon a Múzeum-Egylet, egy test egy szájjal hangoztatta a *magyart*. De az elnök, gr. Mikó, titkos szavazást kívánt és az eredmény 383 szavazat a magyar nyelv mellett. Ezt az eredményt bekoronázta a kormányzó, Lichtenstein herceg, szavazata a magyar nyelv mellett, és egyetlen egy sem ellene.

Kardok csörögtek, kendők lobogtak, süvegeket ráztak. A lelkesedés határtalanná lett. (U. o. 34. l.)

Ha kérdezi a mai tudakozó, hogy miért kellett erre az eredményre olyan soká várni, vegye emlékezetébe, hogy 1848. után 1849. következett, ezután az 50-es évek s a turul-madár tört szárnyal vergődött 16 síralmas esztendő alatt az idegen színnel átfestett anyaföldön.

De a Múzeum a megkezdett úton hatalmas léptekkel és öntudatos célkitűzéssel haladt s már 1861-ben igazgatója, Brassai Sámuel, jelentheti, hogy a Múzeum a közönség előtt megnyílt s az Egylet első évében 9 nyilvános előadást tartott.

Új élet, új munkásság és céltudatos előretörés minden irányban, oly annyira, hogy midőn a második egyetem eszméje 1869—70-ben megpendült, Kolozsvárral egy város sem versenyezhetett, mert jogakadémiája mellett az Erdélyi Múzeum hatalmas könyv- és levéltára. ásvány-, növény- és régiséggyűjteményei febecsülhetetlen értékkel hívták ide a tudományért alakuló egyetemet.

Akkor is hittük, s most is azt gondoljuk, hogy a Múzeum és az egyetem mint édes testvérek kezét fogva működhetnek együtt. A Múzeum a magyar állammal készséggel és örömmel lépett szerződésre, mert hisz minden törekvése a tudomány művelése és Erdély közkincsének forgalomba hozása és gyarapítása volt.

A két intézmény között voltak félreértések, de a kapcsolat létrejött. A Múzeum megtartotta vagyonát s az egyetemet felhatalmazta használatára. A szaktanárokat elfogadta a tárak őreinek. A választmányba bevezette őket és ezzel biztosította magának a Múzeum vagyonának ellenőrzését és gyarapítását is, amennyiben az állam haszonélvezeti segítséget szavazott meg.

E pontnál kezdődik egy hatalmas kiterjedésű mező, melyen a tu-

dománynak minden ágát, a régészetet, az ásvány-, a növény-, az állatvilágot, még a művészetet is szemlélni s egy gazdag könyvtárat tanulmányozni lehetett.

Aki ismeri az Erdélyi Múzeum különböző című vagyont, azt nem lepi meg, hogy többször esett szó arról is az egyetemi tanárok és múzeumi tagok körében, hogy tudományos akadémiává kellene átalakítani. Ezt azért kell figyelembe ajánlanom, mert a fennebb vázolt viszony megelőtti 12 esztendővel gyökeresen megváltozott. A kolozsvári tudomány-egyetem a magyar állam tulajdonából áttétetett a román állam kezébe. Egy nemzet életében oly rövid tizenkét esztendő, s az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a román állam közötti viszony még annyira kezdetleges és rendezetlen, hogy mi mint Erdélyi Múzeum-Egyesület ma még a megértés, a helyes, jogos és igazságos kibontakozás reményével és lehetőségével vigasztaljuk magunkat.

A román állam kell, hogy méltányolja azt a felbecsülhetetlen előnyt, melyet a Múzeum különböző gazdag táraiban a tudomány szolgálatában már tizenkét éve élvez. Méltányolást követel az az óriás áldozat, melyet közelebről hozott Egyesületünk, midőn az Apahidai aranyleletet is őrizetébe bocsátotta, és hajlandónak nyilatkozott arra is, hogy szerződéses viszonyba lép a román állammal mint tulajdonos, a tulajdonjog fenntartása mellett azzal az önként kínálkozó, de elengedhetetlen fenntartásával a mi alapszabályaink *sine qua non*-jának, hogy adminisztrációjában, tudományos működésében, mint eddig, ezután is a magyar nyelvet fogja használni. Hiszen semmi kétség nem forog fenn az iránt, hogy az Erdélyi Múzeumot és az Erdélyi Múzeum-Egyesületet elődeink a magyar tudományosság művelésére s a tudományos ismeretek népszerűsítésére állították föl. Elődeink jó példák után indultak el, mert nemcsak Magyarország teremtette meg Magyar Nemzeti Múzeumát, hanem az erdélyi szász testvéreink megelőztek a maguk „*Verein für Siebenbürgische Landeskunde*“-jük felállításával, román testvéreink pedig nyomunkba léptek az 1861-ben felállított *Astra*-jokkal. Közöttünk senki sem akadt, aki ezek ellen az intézmények ellen akár féltékenységből, akár rosszindulatból lépéseket tett, akadályokat gördített volna. Sőt a különböző városokban fölállított magyar és székely tárakat, gyűjteményeket, múzeumokat, bár csekély erőnk szétforgácsolásának látszottak, testvéri jóindulatban és tudományos támogatásban részesítette.

Minél tovább halad a világ, annál általánosabb közkinccs lesz az emberiség kezében a tudomány minden vivmánya. A tudományért áldozni tudó és áldozó román állam önmagához és kitűzött céljaihoz híven fog eljárni, ha az állam mostani polgárai által a multban megteremtett kulturális intézményeket, ezek között a múzeumokat, nemcsak védelemben részesíti, hanem közérdekű nemes törekvéseikben támogatni is fogja, hogy az állam területén élő polgárok tudása és művelése több oldalról jövő áldásos forrásokból gyarapodjék.

Fájó érzéssel gondolunk vissza a világháború után eltelt tizenkét évre, mert Egyesületünk nem tudott olyan munkásságot folytatni, amilyent közönségünk elvárhatott volna. Erőnk nagy részét e jogvi-

szony tisztázásáért folytatott jórészt meddő harc, újra meg újra kezdett magyarázatok, küldöttségek emésztették fel. Sőt, amint már beszédem kezdetén kijelentettem, még azért is hálásnak érezzük magunkat, hogy vándorgyűlésünk megtartására engedélyt kaptunk.

De hála az isteni gondviselésnek, hogy együtt lehetünk. Hála Marosvásárhely város közönségének, hogy létezésünk kezdetén megmutatót áldozatos jóságát megismételte 1906-ban vándorgyűlésünk befogadásakor s most újból megnyitotta előttünk kapuit és ajtait. A nemes város hű volt multjához, hű az Erdélyi Múzeumhoz és az Egyesülethez, s remélem, hogy mostani gyűlésünk a tudományak, a népmíveltségnek, a haladásnak teendő szolgálataival némileg viszonzni fogja a nagy szívességet és hozzájárul egy új adattal a város szép és dicsőséges történelméhez.

Újból üdvözlöm a nagyérdemű hallgatóságot, a városi rendező bizottságot, tagtársainkat és ezzel vándorgyűlésünket megnyitom.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület marosvásárhelyi vándorgyűlésének története.

A sok viszontagság ellenére is saját erejéből megújódott E. M. E. ez évben sokat ígérő jelekkel adta tanúbizonyságát önmagáralálásának és cáfolatát a kishitűek és rosszindulatúak beállításának. Folyóirata életrekeltségén kívül az Egyesület ez évi legjelentősebb megnyilvánulása a vándorgyűlés volt.

Az 1913-ban tartott tordai vándorgyűlés után tizenhat éves szünet állott be a vándorgyűlések rendezésében. A közbejött világháború és a bekövetkezett imperiumváltozás elsősorban anyagiak hiánya miatt tette lehetetlenné ilyen működés kifejtését. Az Egyesület vezetősége azonban nem tett le a reményről, hogy az alapszabály e nagyfontosságú követelményének ismét eleget fog tehetni. Csak az anyagi lehetőségek jobbrafordulását várta, melyet a minden téren való szigorú takarékoság keresztülvitelével el is ért annyira, hogy vándorgyűlés rendezését javasolta a választmány folyó évi január 13-iki ülésén. A választmány a javaslatot elfogadta, a vándorgyűlést felvette ez évi programjába, melyet a február 2-án tartott közgyűlés is jóváhagyott.

A vezetőség kezdetben valamelyik távolabbi városra gondolt, hogy az E. M. E. kultúrtevékenysége iránt oly helyen is érdeklődést keltsen, mely az imperiumváltozás előtt természetszerűleg kiesett az E. M. E. tevékenységi körletéből. A mai nehéz gazdasági helyzet azonban kényszerítette a választmányt, hogy előbbi tervét feladja. A siker érdekében ugyanis nem volt tanácsos az Egyesület tagjait nagyobb

anyagi megterheletésnek kitenni. Így született meg a gondolat, hogy ismét annak a városnak vendégszeretét fogjuk kérni, amely 1906-ban az E. M. E. nagyobb újjászervezkedése után is először látta vendégül vándorgyűlésező Egyesületünket.

A székely főváros lelkes magyarságához fűzött reményünkben nem is csalatkoztunk. Miután a választmány június 30-iki ülésén véglegesen megállapította a vándorgyűlés idejét és programját, s miután a tartományi igazgatóságtól sikerült megszerezni a vándorgyűlés engedélyét, melynek kiadását dr. Moldován Valér miniszter úr személyes közbelépésének köszönhetjük, a felkért marosvásárhelyi előkészítő bizottság derekas és szívesen vállalt munkát végzett. A bizottság élén álló dr. Ferencz Mihály Zsigmond ügyvéd mellett egyforma buzgalommal vették ki részüket a rendezés sok fáradozást kívánó munkájában dr. Czakó Lajos szanatóriumi igazgató, Halmágyi János unit. esperes, Jaros Béla apátplébános, Lóky Jenő róm. kath. főgimn. igazgató, dr. Nagy Endre ref. koll. igazgató, Sényi László hírlapíró, Spániel Vince tanár, gr. Teleki Domokos, gróf Toldalaghy József, Tóthfalussy József ref. lelkész és még igen sokan. Az orvosi szakosztály érdekében különösen elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki Gyalui Zsigmond gyógyszerész.

Az augusztus 27-én déli 12 óra 30 perckor induló vonattal Kolozsvárról egy egész III. osztályú kocsit kitevő társaság indult a vándorgyűlésre, élükön az ősz unitárius püspökkel, dr. Boros Györggyel, mint választmányunk legrégebbi tagjával, kit a választmány a vándorgyűlés elnökéül kért fel. A társaságban nagy számban voltak nők is. Szép számban csatlakoztak a társasághoz a Szamosvölgyéből érkező tagok és vendégek. Impozáns jeelenség volt az E. M. E. jelvényét viselő társaság fogadása a marosvásárhelyi állomáson. A nagyszámú fogadó bizottság nevében dr. Agyagágy Károly alkalmi ódában üdvözölte az érkezetteket. A vándorgyűlési elnök meghatottan mondott köszönetet a meleg fogadtatásért. Ezután a fogadó bizottság mindenkinek megadta elszállásolási címét. Este a Tornakert helyiségében ismerkedési est volt, amelyen Marosvásárhely magyar intelligenciájának színe-java részt vett.

Augusztus 28-án délelőtt 11 órakor volt a városháza közgyűlési termében a vándorgyűlés díszközgyűlése. Az Egyesület tagjai és az érdeklődők zsúfolásig megtöltötték a nagy befogadóképességű gyönyörű közgyűlési termet. Az érdeklődők között kb. 100, messze vidékről jött vendég emelte a díszközgyűlés külső hatását. Egyesületünk vándorgyűlésének kulturális hatása felbecsülhetetlenül növekedett az által, hogy az E. M. E. törekvéseiről s nagyértékű előadásairól a vendégek hírt vittek Erdély legkülönbözőbb helyeire.

Dr. Boros György elnök mélyenszántó értekezésben ismertette az E. M. E. megalakulásának küzdelmeit, történetét és hivatását.

A nagy tetszéssel fogadott felolvasás után dr. Kántor Lajos titkár előterjesztést tett Ófelsége a király, a miniszterelnök, a vallás- és közoktatásügyi miniszter és dr. Moldován Valér tartományi igazgató üdvözlésére.

Az üdvözlő táviratok szövege a következő volt:

Ófelsége kabinetirodájának, Bukarest.

Kérjük, kegyeskedjék tolmácsolni Ófelségének, a Királynak, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Marosvásárhelyt tartott vándorgyűlése hódolatát. Adjon az Isten Ófelségének hosszú, boldog és szerencsés életet. Adja Isten, hogy Ófelsége uralkodása a tudomány előbbrevitelének és terjesztésének pártfogásával, melynek szolgálatában Egyesületünk is áll, az ország összlakóinak javára legyen.

Maniu miniszterelnök úrnak, Bukarest.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület marosvásárhelyi vándorgyűlése Önnek, Miniszterelnök Úr, tiszteletteljes üdvözlését küldi. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület, mint hetvenegy éves magyar tudományos és társadalmi egyesület, egyetlen célt követ: a tudománynak anyanyelvükön való előbbrevitelét és terjesztését, így tehát az ország általános kultúrájának emelését. Tiszteletteljesen kérjük, kegyeskedjék segíteni, hogy a kulturális működés akadályai elháríttatván, Egyesületünk törvényes jogai elismertessenek.

Costachescu vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak, Bukarest.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Marosvásárhelyt tartott vándorgyűlése tiszteletteljesen üdvözlöi Önt, Miniszter Úr. A tudománynak magyar nyelven való előbbrevitelével és terjesztésével Egyesületünk az ország általános kultúráját viszi előbbre. Tisztelettel kérjük, kegyeskedjék az Erdélyi Múzeum-Egyesület törvényes igényeit megoldani, hogy teljes erejével dolgozhassék az összes polgárok javán.

Dr. Moldovan Valér tartomány-igazgató úrnak, Kolozsvár.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület marosvásárhelyi vándorgyűlése tiszteletteljes üdvözlését és hálás köszönetét küldi Önnek, Miniszter Úr, ama jóakaró megértésért, melyet több ízben kegyeskedett az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel szemben tanúsítani. Kérjük, kegyeskedjék a tudomány terjesztésének érdekében és az ország általános kultúrájának javára, amely cél Egyesületünk előtt lebeg, e jóakaratot megőrizni. Kérjük, kegyeskedjék az Erdélyi Múzeum-Egyesület törvényes igényeinek megoldásában minket segíteni.

A javaslatot a díszközgyűlés osztatlan helyesléssel fogadta és Ófelségét lelkesen élienezte.

Az Egyesület titkára köszönetet mondva a marosvásárhelyi előkészítő-bizottság lelkes munkájáért, mellyel tanújelét adta az E. M. E. törekvései és hivatása átérzésének, indítványt tett, hogy dr. Ferencz Mihály Zsigmond ügyvéd, mint az előkészítő bizottság elnöke, a vándorgyűlés tiszteletbeli elnökévé választassék, amit a díszközgyűlés egyhangú ovációval fogadott. Dr. Ferencz Mihály Zsigmond elfoglalta a számára fenntartott díszhelyet a vándorgyűlés elnöke mellett.

Majd az *üdvözlések* hosszú sora következett.

Dr. Ferencz Mihály Zsigmond a vándorgyűlést előkészítő bizottság és az ősi marosszéki ref. egyházmegye nevében mondott köszönetet és üdvözölte az E. M. E.-t, hogy vándorgyűlését Marosvásárhelyt rendezte meg. Az emberiség — úgymond — a tudománytól várja az általános kultúra emelkedésével a világnézeti különbségek kiegyenlítődsét. Az E. M. E. a tudomány harcosa s üdítő harmatot hoz a meglankadt lelkekre.

Sziogyártó Gábor a városi tanács megbízásából és annak nevében üdvözli a vándorgyűlést. Az emberiség életében — mondja — két erő jelenti a haladást: a gazdasági munka és a kultúrtevékenység. A gazdasági munka nagy eredményt érhet el, de szembeállíthatja nemcsak az egyéneket, hanem az államokat is és nagy rombolást idézhet elő. Ekkor jelenik meg a kultúr munka, mint a fehér rózsa, s békét igyekszik hozni a lelkekbe, helyreállítja a megingott rendet. Mint ilyen kultúr munkát végző egyesületet üdvözli az E. M. E.-t a városi tanács nevében.

A marosvásárhelyi kisebbségi egyházak nevében *Tóthfalussy József* ref. lelkész üdvözli vándorgyűlése alkalmából az E. M. E. kiküldötteit. A kisebbségi felekezetek lelkületét akarja dokumentálni és a történelmi múlt szellemét kívánja idézni. „Az E. M. E.-t az a szent tűz hozta létre, mely gróf Mikó Imre lelkét hevítette. E szent tűz érintse meg mindazok lelkét, kik a kultúra terjedésétől várják a boldogulást.“

A marosvásárhelyi összes keresztény nőszövetségek és jótékony egyletek nevében *dr. Ferencz Mihály Zsigmondné, a Kemény Zsigmond-Társaság* nevében *Tróznér Lajos* alelnök, *a marosvásárhelyi magyar sajtó* nevében *Sebestyén László* hírlapíró, *a marosvásárhelyi ref. koll.* nevében *dr. Nagy Endre* igazgató, *a Teleki-théka* nevében *Gulyás Károly, a marosvásárhelyi Kaszinó és Torna-Egylet* nevében *dr. Csiky Kálmán* üdvözlők az E. M. E.-t és kiküldötteit s meleg szavakkal mondanak köszönetet az E. M. E. vezetőségének, hogy a vándorgyűlést Marosvásárhelyt rendezte.

Titkár felolvassa a Debreceni Tisza István-Egyetem testvéri szeretettel küldött üdvözlő táviratát és Ugron István levelét, melyben kiminti távollétét. minthogy közügyekben Genfben kellett mennie: lélekben azonban a vándorgyűléssel van s a legszebb erkölcsi sikert kívánja.

A díszközgyűlés minden szónokot lelkes éljenzéssel honorál. Az üdvözlésekre *dr. Boros György* elnök válaszolt. Elnézést kért, hogy az idő rövidségére való tekintettel az összes üdvözlésekre egyszerre válaszol. „Ha nem is lenne más eredménye a marosvásárhelyi vándorgyűlésnek, — mondja válaszában — a különböző kulturális intézmények kiküldöttei részéről elhangzott meleg szavak azt mutatják, hogy érdekes volt idejönni... Az E. M. E. mindeme egyesületeket és intézményeket testvéreinek tekinti s a vándorgyűlés kiküldöttei megerősödvé térnek vissza, erőt nyertek, hogy a rájuk bízott felelősséget elődeikhez híven hordozzák.“

Ezek után *dr. Tavaszy Sándor*, a Bölcsész-, nyelv- és történet-tudományi szakosztály elnöke, olvasta fel értékes, mindvégig lebilincselő szép tanulmányát „Magyar tudományos törekvések Erdélyben“ címmel. A hallgatóság kitörő tetszéssel ünnepelte a kiváló előadót.

Az elnök berekesztő szavai után szép számban vonultunk ki a református temetőbe a két Bólyai egymás mellett lévő sírjához, ahol Dóczy Ferenc nagyenyedi ref. kollégiumi tanár megható szavakkal emlékezett meg a két nagy magyar tudósról és sírjukra helyezte az E. M. E. két babérkoszorúját, melyeken a következő felirat állott: „A tudomány halhatatlanjának — az Erdélyi Múzeum-Egyesület.”

Augusztus 28-án este 9 órakor a Kultúrpalota nagy termében nagyszámú és díszes közönség jelenlétében a marosvásárhelyiek koncertet rendeztek az E. M. E. tiszteletére és javára a következő műsorral:

1. Händel—Halvorsen: Passacaglia. Duett.
Violin: Haják Károly hegedűművész.
Cello: Kozma Géza gordonkaművész.
2. Halévy: Zsidó nő.
Strauss R.: Ständchen.
Énekelte Köllőné Vojtekovits Olga.
3. Dvorak: Vonósnégyes. F-dur Op. 96.
Violin I. Haják Károly, violin II. Haják Sárka, viola Niculescu Mihály, cello: Marthy Pál.
4. Tartini: Variation.
Kreisler: Caprice Viennois.
Hubay: Hejre Kati.
Violin solo: Haják Károly hegedűművész.
5. Fráter-dalok:
 - a) Fráter—Haják: Elmentem ablakod alatt...
Előadta a Református Dalárda férfikara.
 - b) Fráter—Haják: Azt beszél a faluban...
Előadta a Református Dalárda vegyeskara.
Zongoránál volt: Dr. Láni Oszkár.

A művészi est minden számát a közönség tapsviharral jutalmazta, újrázni, sőt ráadásokat is kellett adniok a művészeknek.

*

A Bölcsélet-, nyelv- és történettudományi és a Természettudományi Szakosztályok összes előadásait, valamint az Orvostudományi szakosztály népszerűsítő előadásait időrendben úgy osztottuk be, hogy össze ne ütközzenek, hanem az érdeklődők mindegyiket akadálytalanul hallgathassák. Az Orvostudományi Szakosztály nagyszámú előadására való tekintettel szakelőadásait kénytelen volt már augusztus 28-án a díszközgyűlés előtt megkezdeni, míg a másik két szakosztály rendszeres előadásait augusztus 29.-én és 30.-án tartotta.

A Bölcsészlet-, nyelv- és történettudományi szakosztály a következő előadásokat tartotta:

Aug. 29.-én d. e. 9 órakor: *Gróf Teleki Domokos*, A marosvásárhelyi gróf Teleki-théka.

Aug. 29.-én d. e. 10 órakor: *Dr. Biró Vencel*, Erdély pénzügyei a gubernium első éveiben.

Aug. 29.-én d. u. 6 órakor: *Dr. Csüry Bálint*, Aggodalmak nyelvünk épsége körül. (Népszerű előadás.)

Aug. 30.-án d. e. 11 órakor: *Dr. Gál Kelemen*, A demokratikus nevelés.

Aug. 30.-án d. e. 12 órakor: *Gyallay-Pap Domokos*, Az iskolán kívüli népnevelés.

A *Természettudományi szakosztály* hirdetett előadásai közül, sajnos, a Bányai János és dr. Boga Lajos előadásai az előadók külföldön tartózkodása miatt elmaradtak. Így a szakosztály csak a következő előadásokat tartotta:

Aug. 29.-én d. e. 11 órakor: *Dr. Szádeczky K. Gyula*, Erdély különös helyzete és szerepe a föld testén.

Aug. 30.-án d. e. 9 órakor: *Dr. Tulogy János*, Kolozsvár környékének morfológiai kialakulása.

Aug. 30.-án d. u. 6 órakor: *Dr. Balogh Ernő*, A világ vége (népszerű előadás).

Az *Orvostudományi Szakosztály* vándorgyűlési szereplése a körülmények hatása alatt dicséretre méltóan kiszélesült s csaknem orvostudományi kongresszussá nőtte ki magát. A kérdés historikumához tartozik, hogy az Orvostudományi Szakosztály 1930 július havának első felére magyarországi hírneves orvostanárok előadásaival orvosi továbbképző tanfolyam rendezését tervezte. Ilyen tanfolyam szükségességét erdélyi magyar orvostársadalmunk már régóta érzi, tekintettel arra, hogy orvosaink kiszorulván az egyetemről, csak kivételesen vannak közülük egyesek abban a helyzetben, hogy külföldi tanulmányutakkal vagy laboratóriumi munkássággal tudják a klinikai gyakorlat hiányát részben pótolni s magukat az orvostudomány mai színvonalán tartani. A Szakosztály említett tervét az Egyesület választmányi ülése elé, majd a közgyűlés elé terjesztette. Mindkét fórum jóváhagyólag tudomásul vette e szándékot. A Szakosztály tehát hozzákezdett az előkészületekhez. Az előadásokra felkért orvostanárok készséggel vállalták az előadásokat. Azonban váratlanul kiderült, hogy ilyen tanfolyam tartása elháríthatatlan akadályokba ütközik. Önként adódott tehát, hogy a szakosztály a vándorgyűlés keretében igyekezett a kérdést tőle telhetőleg megoldani. Az előadók ilyen körülmények között természetesen csak hazai kisebbségi orvosaink közül kerültek ki. Ha az előadások természetesen általában nem hozhatták azt az eredményt orvosaink számára, mit a tervezett továbbképző tanfolyamon európai hírű orvostanároktól nyerhettek volna, az a lelkes odaadás, mellyel orvosaink az ügy mellé állottak, felemelő érzéssel töltötte el az embert. Mindenki tudása legjavát igyekezett a köz kincsévé tenni. Sok nívó előadást hallottunk s köztük néhányat, melyek bármely egyetemnek díszet hoznának. Az egyetemi katedrán volt orvosprofesszorainkon kívül sok fiatalabb orvosunk is meglepően imponáló szaktudást mutatott.

A szakosztály a következő népszerű előadásokat tartotta:

Aug. 29.-én d. u. 7 órakor: *Dr. Szigethy Imre*, A tuberkulózisról.

Aug. 30.-án d. u. 8 órakor: *Dr. Veress Ferenc*, A nő és a sport (csak nők számára).

Szakelőadások a következők voltak:

Aug. 28.-án délután, az I. tudományos ülésen:

Dr. Jancsó Ödön: Skarlátvédőoltások az iskola-orvosi gyakorlatban. Hozzászólt dr. Szigethy Imre.

Dr. Porsche Ferenc, Az idegrendszeri lues korai diagnózisa s legújabb gyógy módjai. Az előadó igazolt távolléte miatt az értekezést dr. Koronka István olvasta fel. Hozzászóltak: Dr. Elekes Miklós, dr. Veress Ferenc, dr. Szentmiklóssy Ödön és dr. Schmidt Béla.

Dr. Elekes Miklós, Az autonom idegrendszer kérdésének mai állása.

Dr. Szedlák Ödön, A mindennapi orvosgyakorlat psychotherápiája.

Dr. Blatt Miklós, Az ophtalmologia modern kérdései és heroikus eredményei. Hozzászóltak: Dr. Koleszár László és dr. Fekete Samu, zárszó jogán dr. Blatt Miklós.

Dr. Ujhelyi József, Prostata hyperteraphia és diverticulum. Hozzászóltak: Dr. Gergely József és dr. Veress Ferenc, zárszó jogán dr. Ujhelyi József.

Dr. Veress Ferenc, Varixkezelés. Hozzászóltak: Dr. Czakó József, dr. Hüttl Lajos, dr. Ujhelyi József, dr. Koleszár László és zárszó jogán dr. Veress Ferenc.

Dr. Koleszár László, Tonsillaprobléma.

II. szakülés előadásai aug. 29.-én délelőtt 9-től d. u. 2 óráig:

Dr. Steiner Pál, A vesesebészet újabb haladásáról. Hozzászóltak: Dr. Ujhelyi József, dr. Weisz Fülöp, dr. Herschkovits I. és zárszó jogán dr. Steiner Pál.

Dr. Ujhelyi József, Mikor kell a vesekövet műtételeg eltávolítani? Hozzászóltak: Dr. Steiner Pál, dr. Koleszár László és zárszó jogán dr. Ujhelyi József.

Dr. Gyergyay Árpád, A fülkürt működésének vizsgálati módja. Hozzászóltak: Dr. Koleszár László, dr. Blatt Miklós és zárszó jogán dr. Gyergyay Árpád.

Dr. Veress Ferenc, A kozmetika legújabb irányai. Hozzászólt dr. Blatt Miklós.

Dr. Koleszár László, A gégerák műtéti kezeléséről (saját operált esetei kapcsán beteg-bemutatással). Hozzászóltak: Dr. Gruber F., dr. Gyergyay Á. és zárszó jogán dr. Koleszár L.

Dr. Koleszár László, A vértranszfúzióról. Hozzászólt dr. Weisz Fülöp.

Dr. Török Imre, Ritka lelet és atypikus tünetek vakbélgyulladással kapcsolatosan (készítmények bemutatásával). Hozzászólt dr. Szilágyi János.

III. szakülés aug. 29.én d. u. 1/2-től 10 óráig:

Dr. Török Imre, A csonttörések modern kezelése.

Dr. Burger Dezső (vendég): Az élesztő szerepe az orvoslásban. Hozzászóltak: Dr. Schmidt Béla, dr. Stern Vilmos.

Dr. Walter Leó, Tanulmány egy új mikrobiológiai felfogás kialakulásához.

Dr. Friedmann I., A hypertoniás magas vérnyomás csoportjába tartozó betegségek újabb kórismertéről és gyógyításáról. Hozzászólta: Dr. Traub Vilmos és dr. Koleszár László, a zárszó jogán dr. Friedmann I.

Dr. Stern Vilmos, A belső secretioról, különösebb tekintettel a hypophysisre. Hozzászólta: Dr. Koleszár és dr. Kállay.

Dr. Márkos György, A skarláttan mai állása. Hozzászólta: Dr. Stern Vilmos, dr. Leitner Fülöp és dr. Kállay.

Dr. Traub Vilmos, Az elektrokardiografiáról.

Dr. Leitner Fülöp, A szamárköhögés és kórismérése harmatologiai alapon és modern kezelése. Hozzászólta: Dr. Kállay, dr. Márkus.

Dr. Vértés Oszkár, A terhességi toxicoziákról. Hozzászólta: Dr. Veress Ferenc, dr. Koleszár László.

Dr. Büchler Dezső, A méhvérzések az endocria alteratiókra való tekintettel.

Dr. Simon Aladár, A méh és függelékének heveny megbetegedése. Hozzászólta: Dr. Büchler Dezső.

IV. szakülés aug. 30.-án d. e. 9-től 1/23 óráig:

Dr. Török Rezső, A röntgenvizsgálat dyagnostikai értékelése, különös tekintettel a diagnostikus tévedésekre. Hozzászólta: Dr. Gruber, dr. Herschkovits I., dr. Schmidt.

Dr. Herskovits Izidor, A röntgenképek kritikai értékelése, különös tekintettel a diagnostikus tévedésekre. Hozzászólta: Dr. Török Dezső, dr. Blatt Miklós, dr. Ujhelyi József, dr. Hirsch Simon, dr. Feszt György, dr. Veress Ferenc, zárszó jogán dr. Herschkovits Izidor.

Dr. Gruber F., A rádium fizikai és biológiai tulajdonságairól, gyógykezelési módjáról és gyógyjavaslatairól. Hozzászólta: Dr. Feszt György, dr. Friedmann, dr. Herschkovits, dr. Weisz Fülöp.

Dr. Kappel Izidor, A Calmette-féle prophylactikus eljárásról.

Dr. Szigethy Imre, A tüdő tbc. pneumothoraxos és frenicotomiás kezeléséről.

Dr. Hirsch Simon, Pneumothorax és spontan-pneumothorax.

Dr. Traub Vilmos, Jakobeus-féle thoraco-caustica, oleothorax, plomb, thoraco-plastica. Hozzászólta: Dr. Koleszár László, zárszó jogán dr. Traub Vilmos.

V. szakülés aug. 30.-án d. u. 1/24-től 8 óráig.

Dr. Feszt György, Extrapulmonális tbc.

Dr. Boskovits Henrik, A gégetuberkulózisról.

Dr. Veress Ferenc, A bőrtuberkulózis.

Dr. Lebedy János, A karyon a tbc. gyógyításában. Előadó indiszpozíciója miatt értekezését dr. Szigethy Imre olvasta fel. Hozzászólta: Dr. Weisz Fülöp.

Dr. Jakobi József, Az állati száj- és körömfájás emberi vonatkozásairól. Hozzászóló: *Dr. Koralek Gyula*.

Dr. Goldberger Ede, A syphilis diagnostikája és therápiája.

Dr. Veress Ferenc, Fontosabb dermatovenereás kérdések gyakorlati fejtegetése.

Dr. Pártos Ervin, Bőripari megbetegedések 10 évi tapasztalatai alapján.

Dr. Elfer Aladár, A gyomorrákról.

Dr. Engelberg József, Gyomorpathológia és próbareggeli.

Kalló József mérnök (vendég).

Dr. Hüttel Lajos, Allergiás betegségek az általános orvosi gyakorlatban.

Dr. Weisz Mendel, Az anaemia perniciosa néhány esetének bemutatása.

Dr. Koronka István, A rheuma-probléma mai állása.

Dr. Farkas Imre, A basedowkór diff. diagnózisa és therápiája.

*

Augusztus 29.-én délelőtt dr. Boros György vándorgyűlési elnök címére Ófelségétől, a Királytól, a díszközgyűlésről küldött üdvözlő táviratra köszönő távirat érkezett, melynek magyar fordítása a következő:

Peles-kastély.

Ófelsége, a Király, kegyeskedett felhatalmazni, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület nevében önök által kifejezett szép érzésekért Ófelsége meleg köszönetét hozzam tudomásukra.

Ófelsége magántitkára:

C. Dimitrescu.

Ófelsége táviratát az Orvostudományi Szakosztály elnöke rögtön a távirat megérkezése után tudomására hozta a szakosztálynak a szakosztály népes ülésén, titkár pedig a táviratot felolvasta a Bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztály aug. 29.-én d. u. 6 órakor a városháza közgyűlési termében tartott népszerű ülésén.

Mindkét alkalommal a hallgatóság lelkes éljenzéssel adott kifejezést Ófelségé iránti hódolatának.

A vándorgyűlés összes szakelőadásai a református kollégium helyiségeiben voltak, míg az összes szakosztályok délutáni népszerű előadásait a városháza közgyűlési termében tartották. A szíves vendéglátók fogadják ez úton is az Egyesület hálás köszönetét.

Az augusztus 31.-ére tervezett gernyeszegi és szovátai kirándulás iránt az esőre fordult hűvös idő miatt nem nagy érdeklődés mutatkozott s ezért a közös kirándulás elmaradt, csupán egy kb. 25 főnyi társaság rándult ki Szovátára.

*

Egyesületünknek az impériumváltozás után rendezett eme első vándorgyűlése szinte várakozáson felül sikerült. Őszintén szólva, aggodalommal néztünk elébe, mert Egyesületünk szűkös anyagi viszonyai nem

engedik meg, hogy ilyen vándorgyűlés terheinek viselésében a szakosztályokat és tagokat az Egyesület jelentékenyebben támogathassa. Dicséretére válik azonban a szakosztályoknak és a tagoknak, hogy ilyen igényekkel nem is léptek fel, hanem egyénileg hozták meg áldozataikat a siker érdekében. Az általánosan megnyilvánult lelkesedés és érdeklődés meghozta az eredményt: hisszük, hogy aki résztvett az Erdélyi Múzeum-Egyesület marosvásárhelyi vándorgyűlésén, bizakodva tekint az Egyesület jövője elé, mert az E. M. E. hivatásának tudatában hihetetlen erőfeszítéseket tesz, hogy méltó legyen multjához.

Dr. Kántor Lajos.